

Sažetak istraživanja: Sveučilište i održivi razvoj: analiza pretpostavki uspješne implementacije u temeljne akademske djelatnosti

Ako prihvatimo koncept održivog razvoja kao cilj razvoja i održivost kao razvojni kriterij, onda su odgoj i obrazovanje za održivi razvoj mehanizmi u postizanju održivog razvoja, odnosno socijetalni alat koji može pomoći u stvaranju održive budućnosti.

Teorijska analiza ukazala je kako su u postizanju održive budućnosti nužne promjene i rekonceptualizacija obrazovanja. Međutim, time se otvaraju mnogostruka pitanja, a odgovor na njih nije jednostavan i nikako ne može biti jednoznačan te zahtjeva holističko promišljanje. Neka od pitanja koja se otvaraju i zahtijevaju odgovor su: Kako postići konsenzus o održivom razvoju kao temeljnom cilju? Kako potaknuti proces promjena? Koji su mehanizmi kojima se može potaknuti promjena? Tko je odgovoran za promicanje i implementaciju obrazovanja za održivi razvoj/održivost? Kako ponovno osmisliti kurikulum? Koji su sadržaji održivosti? Kako podučavati održivost? Kako istraživati održivost i kako na temelju dobivenih spoznaja podučavati održivost?

Jedan od mogućih odgovora je *model integracije održivosti u obrazovanje* (Sterling, 2004 b.), jer se radi o cjelovitom promišljanju i pristupu obrazovanju, gdje održivost nije samo dodatak postojećim strukturama i kurikulumima već implicira promjenu fundamentalne epistemologije u našoj kulturi kao i obrazovnim mišljenjima i praksama. I drugi autori naglašavaju kako nam je u postizanju održivog razvoja potrebna nova (akademska) profesionalna kultura i novi načini doživljavanja realnosti.

Uloga visokoškolskih institucija u istraživanju i promociji održivog razvoja, odnosno obrazovanja za održivi razvoj, evidentno je ključna jer se istovremeno radi o edukaciji ljudi koji će uskoro donositi nove razvojne odluke, ali i o edukaciji ljudi koji će sami uskoro educirati mlade naraštaje. Sveučilišta su oduvijek bila generatori i diseminatori znanja, a danas ih je potrebno podsjetiti na odgovornost koju nose. Analiza je pokazala kako je održivost, odnosno implementacija održivog razvoja na sveučilištima, važna za sve djelatnosti: nastavu, istraživanje, djelovanje u zajednici i upravljanje institucijom. Zato bi, kad je riječ o održivom razvoju/održivosti, svako sveučilište sebi trebalo postaviti tri temeljna pitanja:

1. Zašto bismo se trebali uključiti?,
2. Što možemo napraviti?, i

3. Kako to organizirati? (van Weenen, 2000).

Predmet istraživanja *Sveučilište i održivi razvoj: analiza pretpostavki uspješne implementacije u temeljne akademske djelatnosti* su stavovi sveučilišnih nastavnika i studenata Sveučilišta u Rijeci spram obrazovanja za održivi razvoj i utvrđivanje uvjeta za pokretanje i implementaciju obrazovanja za održivi razvoj u temeljne akademske djelatnosti.

Cilj istraživanja bio je ispitati razumijevanje koncepta održivog razvoja, spremnost sveučilišnih nastavnika, prepreke i modele implementacije obrazovanja za održivi razvoj kroz temeljne akademske djelatnosti. Usporedo s navedenim, kao cilj istraživanja također je ispitano razumijevanje koncepta i spremnost studenata da uče o održivosti.

Rezultati istraživanja stavova sveučilišnih nastavnika pokazuju da 85 posto ispitanika prihvaća najzastupljeniju definiciju održivog razvoja, onu koju je ponudila Bruntland komisija 1987. godine. Međutim, drugi pokazatelji upućuju na nedovoljno cjelovito, ograničeno razumijevanje problematike održivosti u dijelu populacije sveučilišnih nastavnika pa se može zaključiti kako su nastavnici zapravo podijeljeni u stavovima prema konceptu održivog razvoja. Što se tiče stavova studenata, deskriptivni pokazatelji ukazuju da studenti raspoložu respektabilnim spoznajama, veći dio njih pravilno razumije problematiku održivosti, odnosno, u načelu prihvaća koncept održivosti i prepoznaje da je implementacija ideje održivog razvoja moguća jedino uz duboku promjenu vrijednosti i političkih koncepata (59%). Međutim, generalno valja zaključiti kako studenti zapravo nemaju formirano mišljenje o načinima na koje se može postići održivi razvoj, odnosno skloniji su rješenja razvoja u budućnosti tražiti unutar postojećeg modela, više nego što percipiraju kako je potreban sasvim drugačiji model gospodarskog razvoja. Pritom studentice i studenti viših godina studija imaju pozitivniji stav spram problematike održivosti, odnosno češće ga prihvaćaju i pravilno definiraju, nego ispitanici muškog spola i studenti s prve godine studija.

Kako uvođenje obrazovanja za održivi razvoj u programsku djelatnost sustava obrazovanja i sveučilišta ima sva obilježja inovacije, u istraživanju se željelo doći do podataka o mišljenju nastavnika i studenata o tome tko je odgovoran za njegovo promicanje i implementaciju.

Moglo se očekivati, kad je riječ o iniciranju i odgovornosti za implementaciju novih sadržaja u sustav obrazovanja, da će ispitanici prioritet odgovornosti staviti pred odgojnoobrazovne institucije. Međutim, prema mišljenju sveučilišnih nastavnika i studenata Sveučilišta u Rijeci

tome nije tako. Nastavnici prvenstveno ističu ulogu ministarstava i medija, a tek na 3. mjestu naglašavaju ulogu škola (47,8%), dok se uloga visokog obrazovanja našla tek na 7. mjestu. I kada je riječ o stavovima studenata, uloga obrazovnih institucija navedena je tek na 4. (škole), odnosno 5. mjestu (visoko školstvo), a podjednako kao i nastavnici, studenti na prvom mjestu ističu ulogu ministarstava. Odgovor na pitanje zašto su ispitanici tako slabo procijenili utjecaj obrazovnih institucija u promicanju i implementaciji obrazovanja za održivi razvoj moguće je tražiti u razumijevanju nesamostalnog položaja i snažnog centralističkog odlučivanja u sustavu obrazovanja. Također, izuzetno nisko mjesto zauzela je percepcija vlastite odgovornosti, što je (relativno) poražavajući podatak, s obzirom da su nastavnici predvodnici elita znanja i upravo su oni odgovorni za generiranje i diseminiranje (novih) znanja i vještina. I studenti svoju odgovornost zanemaruju i uopće je ne percipiraju, a upravo koncept održivog razvoja traži promišljanje o posljedicama vlastitog djelovanja na okoliš i društvo. Je li moguće da mladi danas smatraju da njihovo djelovanje i njihove odluke neće imati nikakvog utjecaja na razvoj lokalne zajednice i društva. Ne smije se zaboraviti da će ovi mladi ljudi jednog dana obrazovati buduće naraštaje i da su upravo oni ti koji će donositi nove razvojne odluke. Ukoliko ne budu obrazovani u smjeru održivog razvoja, ima li održivi razvoj šanse? S druge strane, suprotno očekivanjima, čak 42,2 posto nastavnika ocjenjuje da u svojim kolegijima obuhvaćaju, odnosno podučavaju teme održivog razvoja. U odnosu na zastupljenost tema u podučavanju, manji je postotak nastavnika koji se tim temama bave u okviru svojih istraživanja, 34,6 posto, iako je postotak veći od očekivanja istraživača. Razlike u prosječnim odgovorima sugeriraju da se radi o relativno homogenoj strukturi odgovora sveučilišnih nastavnika iako podučavanje i istraživanje obrazovanja za održivi razvoj raste s godinama te je zastupljenije u strukturi inovatora i ranih usvajača. Iz njihovih otvorenih odgovora na pitanje koje teme podučavaju i istražuju, može se iščitati na prvom mjestu raznolikost sadržaja, tema i pristupa, što potvrđuje činjenicu kako se radi o iznimno složenoj i kompleksnoj problematici koja se odnosi na svaki pojedini segment ljudskog djelovanja. Nalazi istraživanja ukazuju na zaključak kako su sveučilišni nastavnici ne samo prepoznali problematiku, već u hrvatskoj znanosti postoji jedan veliki potencijal za daljnji razvoj ovog područja u budućnosti.

Povod za provođenje istraživanja stavova studenata je bio nalaz dobiven u istraživanju stavova sveučilišnih nastavnika koju su naveli kako bi im najveća motivacija za implementiranje sadržaja obrazovanja za održivi razvoj bila zainteresiranost studenata za ovu problematiku. Njihovi odgovori ukazuju da je svaki drugi student Sveučilišta u Rijeci zainteresiran za stjecanje stupnja prvostupnika iz područja održivosti. Za razinu diplomskog

studija zainteresirano je 47 posto, a za stjecanje stupnja doktora znanosti u području obrazovanja zainteresirano je 36 posto studenata Sveučilišta u Rijeci. Ovi rezultati su vrlo važni i ohrabrujući i mogu (trebaju) poslužiti upravljačkim elitama kao indikator prilikom planiranja budućih studijskih programa.

U pokretanju i implementaciji obrazovanja za održivi razvoj u temeljne akademske djelatnosti važnu ulogu imaju sveučilišni nastavnici. O njihovoj zainteresiranosti, spremnosti i motiviranosti ovisi hoće li neka inovacija zaživjeti ili ostati na marginama. Stoga je jedno od temeljnih ciljeva istraživanja bilo ustanoviti koje su prepreke implementaciji održivosti, te koji su modeli kojima se može integrirati problematika održivosti u nastavu i istraživanje. Iz analize odgovora jasno je da postoji načelna podrška uključivanju ove problematike u visokoškolske programe, s obzirom da 74 posto zauzima stav kako u prethodnom obrazovanju mladi ne stječu dovoljno znanja o održivom razvoju pa ih treba uključivati u visokoškolske programe. Zanimljiv je i pokazatelj kako studenti, češće nego nastavnici, ocjenjuju kako bi svi sveučilišni nastavnici u izvedbi programa trebali uključiti znanja, vrijednosti i vještine za održivo življenje u zajednici (74%). Ovaj nalaz sugerira zaključak kako studenti traže integriran i sveobuhvatan model obrazovanja za održivu budućnost.

Integracija problematike održivosti u temeljne akademske djelatnosti moguća je ukoliko se ispune određeni preduvjeti na institucionalnoj razini, a još važnije je pitanje jesu li nastavnici voljni usavršiti svoja područja stručnosti u odnosu na načela, pitanja i problematiku održivog razvoja (Kuckartz, 1997:18; Thomas i de la Harpe, 2009). Jedan od temeljnih ciljeva istraživanja bio je ispitati što bi sveučilišne nastavnike potaknulo na uvođenje aspekata održivog razvoja u nastavni i istraživački rad. Na prvom mjestu istaknuli u zainteresiranost studenata za takve sadržaje i aktivnosti (78,2%) i osiguranu administrativnu potporu i infrastrukturu (73,8%).

Završni dio rada nudi smjernice koje bi sveučilišta u Hrvatskoj mogla uvesti na institucionalnoj razini: odnosno faktore koji potiču (bi mogli poticati) implementaciju obrazovanja za održivi razvoj.

Implementacija održivog razvoja u svakodnevni život bit će moguća tek u trenutku kada se poveća osviještenost (*viša svijest*) i osjećaj odgovornosti, odnosno u trenutku kada ljudi usvoje nova znanja i vještine o načinima praktične realizacije koncepta i stoga je upravo na sustavu odgoja i obrazovanja velika dogovornost u postizanju toga cilja. Obrazovanje za održivi razvoj veliki je izazov za sveučilišta i akademsku profesiju.

